

ARVAS, Nimetullah (2014). “Nakşi Geleneğinin Bir Takipçisi Olan Seyyid Abdülhakim Arvası'nın İstanbul Yansımaları”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması. 26-28 Mayıs 2014*. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.699-725 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

Nimetullah ARVAS*

NAKŞİ GELENEĞİNİN BİR TAKİPÇİSİ OLAN SEYYİD ABDULHAKİM ARVASI'NIN İSTANBUL YANSIMALARI

Giriş

Bilindiği gibi İslam'ın merkezi Hicazdır. Mekteb ve medresesi ise TÜRKİSTAN olmuştur demek doğru bir tespit olacaktır. Zira İslami ilimlerin büyük bir kısmının gelişmesi, tedvini, yayılması buradan olduğu malumdur. Hadis, Tefsir, Fıkıh, Akaid gibi ilimlerin yanı sıra Tasavvufun özellikle Nakşibendiyye tarikatının doğuşu ve gelişmesi buradan başlamıştır.

Nakşibendiyye tarikatı, ana vatani Orta Asya'dan Necmeddin Kübra'ya (1145-1221) nisbet edilen Kübreviyye ve Hoca Ahmed Yeseviye (v.1166) nisbet edilen Yeseviyye başta olmak üzere hemen hemen diğer bütün tarikatların yerini almıştır. Nakşibendiyye tarikatının kurucusu Bahaeddin Nakşibendinin halifelerinin çoğu Buhara veya çevresinde olup, Mavaraunnehirin Farsça konuşan halklarına mensuptur.⁵⁸⁹ Şah-ı Nakşibend diye anılan Bahaeddin Nakşibend birçok kaynaktan “Türk Şeyhleri” diye anılan Yesevi, Meşaihi ile irtibata geçtiği kaydetmektedirler.

“Bu iki tarikat mensupları arasında etnik köken ve dile dayalı farklılıklar bulunmaktaysa da ilişkiler ve yakınlıklar daha önemlidir. Nakşibendiyye, Farsça konuşan halkların yanı sıra Türkler arasında da yaygınlık kazanırken Yeseviler, Türkçe'nin yanında eserlerinde Orta Asya'nın yaygın dili Farsça'yı da kullanmışlardır. İlk dönemde belli bir coğrafi bölgeyle sınırlı kalan tarikat, bu yakınlaşma sayesinde nüfuzunu giderek arttırmıştır.”⁵⁹⁰ Ahmed Yesevi hazretlerine Piri Türkistan denilmiştir. Pratik ve teorik olarak Tasavvuf alanında Türkistan her zaman kendisinden söz ettirmiştir. Ahmed Yesevi

* Nimetullah ARVAS, Van Müftüsü.

⁵⁸⁹ ALGAR Hamid, DİA, 32. Cilt 335 sf.341

⁵⁹⁰ ALGAR Hamid, DİA, 32. Cilt 335 sf.341

(v.1166), Hazretlerine **Piri Türkistan** bölgeye de Hz. Türkistan denilmiştir. Mansur Ata, Said Ata, Süleyman Ata, İsmail Ata, Halil Ata, Sadr ve Bedir Atalar, Seyyid Ata, Zengi Ata, Zengi Atanın hanımı Anber Ana gibi ulular, Seyyid Abdulhakim Arvasi'nin çok kıymetli hazine değerinde İhlasın artmasına vesile olur dediği REŞAHAT adlı eserde menkıbeleri anlatılmaktadır.⁵⁹¹

Nakşibendi tarikatı gerek kendisinden önce Hz. Ebubekir Sıddık'a nisbetle Sıddikiye, Beyazıd Bestami'ye (v.m. 878) nisbet edilen Tayfuriyye, Abdulhalık Gücdüvaniye (595/1199) nisbetle Gücdüvaniyye gibi kollardan meşreb yakınlığı itibari ile Nakşibendiyye adı ile anılmışlardır. Mesela Abdulhalık Gücdüvanin koyduğu Hacegen yoluna ait olduğu halde on bir esas Nakşibendiyye yolunun esasları olarak anılagelmiştir.

Nakşibendiyye'den sonra da İmam-ı Rabbani ile anılan Müceddidiye, Mevlana Halid ile anılan Halidiye kolları da Nakşibendiye tarikatının usul ve esasları üzerinde kendilerini zaman içerisinde geliştirmişlerdir.

Nakşibendiyye yolu Muhammed Bahaiddin Nakşibend Buhari (V.791/1389) tarafından kurulmuştur. “Şah-ı Nakşibend” ismi ile yad edilen Bahaiddin Buhari, Buhara yakınlarda “Kasrı Arifan”da tevellüd etmiştir. Çocukluğundan itibaren Tasavvuf muhitinde büyümüş, babası “Hacegen yolunun” kibarlarından Muhammed Baba Semmasi'nin (v.740/1339) müntesibi idi. Sohbet ve irşat Şeyhi Emir Külal'dır. Üveysi yolu ile de Abdulhalık Gücdüvanidir (595/1199) Nakşibendiye tarikatı zaman içinde dalga dalga Sünni coğrafyanın tümüne yayılmıştır. Ehl-i beyte karşı aşırı sevgi besleyen bu yolun büyükleri Ehl-i Sünnetin yılmaz savunucuları olmuşlardır.

Nakşibendiler, tarih boyunca tarikata dair çeşitli dillerde (Farsça, Arapça, Türkçe, Kürtçe, Boşnakça, Tatarca, Özbekçe, Peştuca, Bengalca, Malayca-Endonezyaca ve Çince) çok sayıda eser kaleme almışlardır.⁵⁹²

Nakşibendiyyenin üst başlığı adı altında zikredilen Hacegen yolunun on- bir esası Nakşibendiyye yolunun esasları olarak kabul görmüştür.

⁵⁹¹ Reşahatu Aynil Hayat, Eş-Şeyh El Herevi Vaiz Hüseyin b. Ali.

⁵⁹² ALGAR Hamid, DÍA, 32. Cilt sf.341

2.Nakşibendiyye Yolunun Esasları

- 1- **Hûş der-dem:** Allah'tan gafil olarak tek nefes bile almamak.
- 2- **Nazar Ber-Kadem:** Sağa sola bakmadan bakışlarının ayak ucuna mıhlamak. Bu suretle hem harama bakmak ve hem de havetırdan kurtulmak.
- 3- **Sefer Der-Vatan:** Mürşit aramak için yola çıkmak anlamane geldiği gibi Manevi Yolculuktur. Halktan Hakka doğru sefere vesile olan manevi yolculuk.
- 4- **Halvet der-encümen:** Halk içinde hakla beraber olmak.
- 5- **Yad-Kerb:** Zikrin çeşitleri arasında söylenen dilin kalb ile beraber zikir yapması demektir.
- 6- **Baz- geşt:** Zikir esnasında hatra gelen kötü düşüncüleri, vesveseleri atmak, kovmak demektir.
- 7- **Nigah – daşt:** Kalbini muhafaza etmektir.
- 8- **Yad- Daşt:** Çok zikir yaparak huzur haline ermek ve şühud makamına ulaşmak.
- 9- **Vukuf-i Zamani:** Sürekli muhasebe yapmak.
- 10- **Vukuf-i Adedi:** Zikir sayısına riayet etmek.
- 11- **Vukuf-i Kalbi:** Zikir esnasında kalbine yönelmek, kalbin uyanık olması. Kalbte Allah'tan gayri hiçbir şeye yer vermemek.⁵⁹³

Yapılan araştırmalarda Nakşibendiyye adı ile anıldığı günden beri ilk dönemin mutasavvıflarında bulunan dört hususiyete titizlikle riayet ettikleri görülmektedir.

3.Nakşibendiyye Büyüklerinin Riayet Ettikleri Hususlar

- 1- **Ahkamda:** Fıkha tabi olmuşlardır. Fıkhın inceliklerine göre amel etmişlerdir. Azimetle amel etmeye titizlikle riayet etmişlerdir.
- 2- **İtikatda:** Selefî Salihi'nin yolunu takip etmişlerdir. Kısmı ekserisi itikatda Maturidi, Amelde Hanefi'dirler. Mevlana Halid ile bazı bölgelerde Eşari ve şafii mezhebi ağırlıklı olduğu için bu mezheplere mensupturlar.
- 3- **Fezailul A'malda:** Hadis ehline tabi olmuşlardır. Sünneti Seniyye ile amel etmeyi şiar ittihaz etmişlerdir.
- 4- **Adabda:** İse kalbi amellere riayet etmişler kalbin ıslahına çalışmışlardır. Nakşibendiyye tarikatının en büyük

⁵⁹³ Geniş bilgi için, YILMAZ Prof.Dr. Hasan Kamil, Anahatları ile Tasavvuf ve tariklar, Ensar yayınları.16. baskı 2013 İstanbul.

özelliklerinden kalb ile yapılan “Zikr-i Hafî”dir. Zira kalb ıslah olmadıkça, bedenın ıslahı mümkün olamayacağı hadisi şerifte bildirilmiştir. **“Dikkat edin, bedende bir et parçası vardır. O düzelirse beden düzelir, O bozulursa beden bozulur. Dikkat edin işte o kalbdır.”**⁵⁹⁴

Göz, kulak ve dilin ıslahı kalbe bağlıdır. Kalb ise çok değişkendir. Değişik özellikleri vardır. Özelliklerinden bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

- a) Nazargahı İlahi olması,
- b) Organların ıslahı kalbe bağlıdır.
- c) Kalp çok değişkendir.
- d) Kalp fitnelere açıktır.
- e) Ameller kalbe göre değerlendirilir.
- f) Kalp şeytan için hedeftir.
- g) Kalbin hastalıkları gizlidir.
- h) İman ile küfrün itibarı kalb ile dir.
- i) İlham kalbe gelir.
- j) İhlas, Riya, Şirk kalble ilişkilidir.
- k) Allah’ı zikir ve ondan gaflet kalp ile dir.
- l) Ayrıca Rahmet, Kasvet, İlim, Cehalet, Sevgi, Nefret, Saadet ve Şekavet, Mutluluk ve Mutsuzluk kalb ile alakalıdır.

Sonuç olarak Allah’u Teala’nın kullarından takva sahibi olmasını istemekte ve emretmektedir. **Takvanın mahalli de kalptir.**⁵⁹⁵

Nakşibendiyye yolunun belirgin özelliklerinden en önemlileri;

- a) Rabıta-i Muhabbet
- b) Zikri Hafî (Kalbi ile yapılan Zikr)dir.

Müceddidiyye Kolu

İmam-ı Rabbani (v.896/1491) ile Nakşibendiye tarikatı Hindistan ve çevresinde yayılmaya başlamıştır. İmam’ın yaşadığı dönem bid’atların Hindistan ve çevresine yaygınlaştığı dönemdir. İmam-ı Rabbani;

- a) Nübüvveti inkar fikri
- b) “Dini İlahî” denilen bir projenin hayata geçirilme çabaları (Hz. Muhammedin peygamberliğinden sarf-i nazar düşüncesi.)

⁵⁹⁴ Buhari, İman 39

⁵⁹⁵ Müslim, Bırr 32

- c) Sahabeye hakaret
- d) Cahil sofiler
- e) Kötü alimler, “Ulema-i Su”
- f) Şirk ve Müşriklik

gibi İslam içi ve İslam dışı guruplarla Kitap ve Sünnet ışığında mücadele etmiştir. Bu hususları bizzat mektuplarından öğreniyoruz.⁵⁹⁶

İmam-ı Rabbani Ehli Sünnet yolunun bağıslı ve savunucusu olmuştur. İslamiyet’i aslına uygun yeni bir üslupla tecdid faaliyetine başlamıştır. Nakşibendi yolunun özellikle ilmiye sınıfı arasında yayılmasında etkili olmuştur. İbni Arabi’nın (1165-1240) “ Vahdeti Vücut” yerine yeni bir yorum getirerek “Vahdet-i Şühud” olarak ifade etmiştir.

Kendi döneminde birçok Mudakkik ve Muhakkik ve daha sonra gelen alimlerce, el-Müceddid li-Elfissani (ikinci binin yenileyicisi) lakabı ile anmaya başlamışlar ve Müceddid olduğunu çeşitli yollarla ispatlamaya çalışmışlar. İmamın yolunun takipçisi olan Abdullah Dehleviye kadar Nakşibendiyye Müceddidi olarak anılmaya başlamıştır.

İmam-ı Rabbani (v.1034-1624) ile tarikat Hindistan ve çevresine yayılmıştır. Özellikle çevreye gönderdiği mektuplar İman, İbadet, Peygambere ittiba, İhlas ve Nakşi yolunun üstünlüğünü ihtiva eden mektuplardır. Mektuplar derlenerek üç cilt olarak kitap haline getirilmiştir. O’nun oğlu kaim makamı olan “**Ûrvet’ul-Vuska**” Muhammed Masum Faruki’nin de üç cilt halinde Farsça olan ve henüz tercümesi yapılmayan mektubatı bulunmaktadır. Babası İmam-ı Rabbanin yolunu takip etmiştir. Bu iki mektubat hakkında Seyyid Abdulhakim Arvasi “*Ben üç cilt İmam-ı Rabbanin mektubatını, üç cilt Muhammed Masum Faruki’nin mektubatını okudum. İki cümle ile, birincisi; Şeriat-i Ahmediyeye-i Mustafeviyyeye tabi olmak, ikincisi de: bağılı bulunduğun mürşidine tam muhabbet*” olduğunu anlamıştir.

Mektubat, Nakşibendiyye yolunun mücedidiyye kolunun bir doktrinini teşkil etmektedir.

İmam-ı Rabbani Ahmed-i Sirhindi hem politik hem polemik anlamında Şiiliğe muhalefetini de içeren *mektubatı* ile tarikatın mahiyetine dair ilk defa hacimli doktriner bir eser ortaya koymuş ve tarikat muhafazakar Sünni tavrı ile Ulema kesimini de kendine çekmeyi başarmıştır.⁵⁹⁷

⁵⁹⁶ İmam-ı Rabbani, Mektubat Mektub 47, 1-36 Mektub, 1-79 Mektub.

⁵⁹⁷ ALGAR Hamid, DİA, 32. Cilt 338 sh.

Halidiye Kolu

Nakşibendiye tarikatının Müceddidiye koluna bağlı Abdullah Dehlevinin halifesi olan Mevlana Halid Şehrezori El Bağdadi (v.1242/1816) döneminde Nakşi Tarikatı dünyanın en yaygın tarikatı haline geldi. Müceddidiye yolunun takipçisi olan Mevlana Halid çok halife yetiştirmiştir. 19. Yüzyıldan sonra Nakşilik Irak, Suriye, Anadolu ve Balkanlarda Halidiyeye bürünmüştür.⁵⁹⁸

Halidiliğin İdil – Ural bölgesinde 19. Asrın ikinci yarısında yayıldığına dair Sıbgatullina Elfine tarafından yapılan bir çalışma ile geniş izahat yapılmıştır.⁵⁹⁹

Mevlana Halid'in halifeleri arasında çoğunluğu Müellif ve Musannıf alimlerin bulunduğu calibi dikkattir. İslam dünyasında tanınan meşhur müelliflerden “Ruhul Meani” tefsirinin sahibi Bağdat Müftüsü Seyyid Mahmud ALUSİ (1802-1854) ve “Reddul Muhtar ala Durul Muhtar” adlı Hanefi Fıkına dair kitabın müellifi İbn-i Abidin ile tanınan Es-Seyyid Muhammed Emin (1784-1836), bu iki şahsiyet çeşitli yönleri ile Mevlana Halid-i takdir etmişler sohbetlerinde bulunmuşlardır. Hatta hakkında manzum methiye mersiyeleler de yazmışlardır.⁶⁰⁰

Mevlana Halid el-Bağdadi ile birlikte Nakşibendiye hemen hemen bütün Arap topraklarında, Türkiye’de ve Kürtlerin yoğun olduğu bölgelerde Müceddidiye’nin yerini almıştır.⁶⁰¹ Nakşibendiyyenin Halidi kolu, Doğu Anadolu bölgesine Hakkari üzerinden yayılmıştır. Mevlana Halid-i Bağdadinin halifesi Seyyid Taha Hakkari – Şemzinin (v.1269/1953) müntesibi ve saliki daha sonra da Seyyid Taha’nın kardeşi Seyyid Salih’in halifesi olan ve bölgede allame olarak bilinen Seyyid Fehim (d.1241/1825 – v.1313/1895) ile Ğavs-i Hizan’i olarak bilinen Seyyid Sıbgatullah Arvasi vasıtasıyla Van ve çevresinde irşat faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Daha sonra Nakşibendiyyenin Halidiye kolu dalga dalga yayılmıştır. Seyyid Abdülhakim Arvasi (m.865-1943) Seyyid Fehim’in halifesidir. Abdülhakim ARVASİ 4. Silsilede Mevlana Halid’e ulaşmaktadır. Sosyolog Şerif MARDİN, (19. Yüzyıl) Bitlisin Hizan Kazası ve çevresi Nakşibendilik ve müceddidilik (Halidilik,

⁵⁹⁸ Yılmaz H. Kamil, ana hatları ile Tasavvuf ve Tarikatlar, Ensar Neşriyat İstanbul 2013

⁵⁹⁹ SIBGATULLINA, Prof.Dr.Elfine, Moskova Rusya Federasyonu, Uluslararası Mevlana Halid-i Bağdadi sempozyumu bildirileri kitabı, 134 sh. , Ankara 2010

⁶⁰⁰ Ahmed Muhammed Zeki Hüseyin, Mevlana Halid el-Bağdadi, Tasavvufdaki yeri, Uluslararası Mevlana Halid-i Bağdadi sempozyumu bildirileri kitabı, 484 sh., Ankara 2010

⁶⁰¹ ALGAR Hamid,DİA, Cilt 32, İstanbul 2006

Nakşibendiliğin müceddidi koluna bağlı olduğu için ayrıca zikredilmemiştir.) merkezi haline geldiğini ifade etmiştir.⁶⁰²

Seyyid Abdulhakim ARVASÎ'nin Yaşadığı Dönem ve Tahsil Hayatı

Seyyid Abdulhakim ARVASÎ, (M.1865-1943, H.1281-1362) Van'ın Başkale Kasabası'nda tevellüt etmiştir. Bazı kaynaklarda doğum tarihlerinin farklı oluşu, îfâ ettiği görevlerle alâkalı hizmet cetvellerinden kaynaklanmaktadır.

Osmanlı Padişahlarından; Abdulaziz, V. Murad, II. Abdulhamid, Mehmet Reşad, Muhammed Vahidü'ddin ve II. Abdulmecid dönemleri ile Mustafa Kemal ve İnönü dönemleri olan Cumhuriyet Dönemi'nde de yaşamıştır.

Babası Halife Mustafa, Hindistan'ın Siyalkut Şehrinde Âlim bir aileye mensup olan aynı zamanda Müellif Abdulhakim Siyalkuti ismiyle bilinen ve medreselerde kitaplarına müracaat edilen zâtın ismiyle teberrüken isimlendirmiştir.

İlk tahsilini, doğum yeri olan Başkale/Sıbyan ve Rüştüye'de tamamlamıştır. Daha sonra Irak ve Müküs gibi yerlerde tahsilini devam ettiren ARVASÎ, okuduğu derslerle ilgili Hüseyin VASSAF'ın 9. Suâline el yazısı ile verdiği cevapta: “Ulemâ'dan sarf ve nahiv, lûgât, metn-i lûgât, mantık, münâzara, va'd-i beyân bed'i, kelâm, hikmet-i tabiyye ve Îlâhiye, riyâziye, hendese, hesap ısbâtı, vâcib, hey'et tefsir, hadis, Fıkh-ı Şafiî ve Hanefî ve bazen Malikî, usûl-i fıkıh ve tasavvuf gibi ulûm-u mütenavviây-i tam bir vukûf ve ihtisarla Kemal-i itkan üzere tahsil ederek, hicri 1300'ün iptidasında icazet alarak, vatanıma (Başkale'ye) ric'at ettim.”⁶⁰³ demektedir.

İcazet aldığı Şeyhi ve aynı zamanda Hocası olan Seyyid Fehim Hazretleri'nin emri ve tavsiyesi üzerine; Başkale'de tedrisât ve irşâd vazifesini îfâ eden Seyyid Abdulhakim ARVASÎ, babasından kalan mirasla Başkale'de bir medrese ve kütüphane kurar. Aralıksız; 29 sene tedris ve irşâd faâliyetleriyle meşgûl olur. Bu medresede bulunan 15 talebenin masrafını bizzat karşılamıştır. Bununla beraber görülen lüzum üzere iâşe bedeli tahsisatıda yapılmıştır.

Sadârât Makamından, Meşihât Dairesine ve Maliye Nezâretine yazılan belgede: Müderrisinden, Abdulhakim Efendi'nin Hakkari dahilinde, Başkale Kasabasında inşasına muvâfık olduğu, medresede

⁶⁰² Türkiyede Din ve Siyaset Şerif Mardin İletişim Yayınları 2. Baskı 1993 Shf.14 İst.

⁶⁰³ KUKU Süleyman, Son Halkalar ve Seyyid Abdulhakim Arvasi'nin külliyyatı, cilt 1, 178. Sh.9. sual. Damra Yayınları İstanbul 2009.

mukim talebeyi infâk ve keteb-i lazimeyi kendi malından tedarik ile, dört seneden beri ta'lim ve tedrise bezl-i vücûd etmekte ise de; fak'r haliyle beraber bâirâde-i seniyye mezkûr medreseye nakl ve tahsis kılınan iki yüz doksan dokuz kuruluş teâmiyenin...⁶⁰⁴ şeklinde bildirilmiştir.

Yine Hakkâri Sancağı Mutasarrıf Ziya tarafından, 22 Kasım 1901 tarihinde saraya gönderilen şifreli telgrafnâmede Abdülhakim Efendinin hizmetlerinden sitayişle bahsedilmiş, hizmetlerinin devamı için ödenek talep edilmiştir.

Nitekim kendisinin ifadelerinde: “15 talebin iâşe, ilbas, ihrâkiye, ve işgaliyeleri tarafıma ait olmak üzere 29 sene tedris-i ulûm eyledim ve bir çok ulema yetiştirdim. Havâlimizde; medresemiz fuyûzat-i ilmiyesiyle kesbî iştihâr etmiş idi...Medresemizde neş'et eden ulemânın tedrisine lazım olan kitapları vasıtalarla İstanbul'dan celp ederdim.”⁶⁰⁵ denir.

Abdülhakim ARVASÎ birkaç defa icazet verdiğini ve bu zaman zarfı içerisinde ciddi bir şekilde zamanını okumakla ve okutmakla geçirdiğini Mutavvel ve Tasavvurat ve Tasdikâd ve buna mûmâsil kitapları çok defa tedris ettiğini ve kardeşi Tâhâ'nın da kendi mezunlarının arasında olduğunu zikretmiştir. Rusların Ermenilerle birlikte Doğu Anadolu'yu işgali sırasında şehit düşen Van Müftüsü Muhammed Sıddık Efendi (V. M.1916-Hicri 1334) de Abdülhakim ARVASÎ'nin mezunlarından olup ondan icazet almıştır.⁶⁰⁶

Abdülhakim Efendi, “...memleketin harap olmasına yakın bir zamanda üçüncü derece icazet verdiğimi görmekle mübahi olmuşum. Ekserisi; Âlim, Âmil, Âkil ve Ulûm-i Hariciye vakıf olup adeta Mekâtib ve Medâris-i Âlimiye'de ilim tahsil etmiş Fen Âlimleri'nden fark edilmezdi. Onları görüp ihtilâb eden büyük memurlar kendilerini İstanbul Medreseleri'nden icâzet ve mekteplerinden şehâdetnâme almış zannederlerdi...⁶⁰⁷ şeklinde ifade etmiştir.

Abdülhakim ARVASÎ, Başkale'de kaldığı dönemde yaptığı cami ile alâkalı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun aldığı kararda merkez Abdülhakim Efendi Camisinin tesciline ilişkin; bölgede günümüze ulaşmış yöresel mimari özelliklerini yansıtan tek örnek olması ve

⁶⁰⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.Prk.Un 57/3

⁶⁰⁵ KUKU Süleyman, Adı geçen eser, cilt 1, 178. Sh., Damra Yayınları İstanbul 2009.

⁶⁰⁶ Belge 1- Abdülhakim Arvasi hazretlerinin Şehit Muhammed Sıddık Efendiye verdiği icazetname

⁶⁰⁷ KUKU Süleyman, Adı geçen eser, cilt 1, 182. Sh., Damra Yayınları İstanbul 2009.

yörede yaygın yeri olan Abdulhekim Efendinin (ARVASÎ) manevi şahsiyetine münhasır olması nedeniyle 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 6. Maddesindeki özellikleri taşımasından dolayı koruma altına alınmıştır.⁶⁰⁸

Abdülhakim Arvasi'nin Üstün Gayretlerinden Dolayı Taltif Edilmesinin Talep Edilmesi

ARVASÎ ve kardeşi Hacı Baba (Taha Efendi)'nin gayretlerini gören Grup Komutanı Ömer Naci Bey, Musa Kazım Efendi'ye bir telgraf göndererek taltiflerini ister. Telgraf şu şekildedir:“Şeyhu'l İslam Musa Kazım Efendi Hazretlerine İran'daki mücâhede-i İslamiyeleriyle temayüz eden Van muteber Meşâyih-ı Nakşibendiyesi'nden olup nüfûz-u maneviyeleriyle emr-i cihadda bilfiil hizmetleri sebk eden Zeynel Şeyhi; Seyyid Abdülhakim ile birâderi Seyyid Hacı Baba Şeyh'in ilmiye tertibinden birer maaş ve birer rütbe-i âliye ile taltifleri taraf-ı sâmi-i meşiha penâhilerinden taltif-i beyne'l aşâir fevkalâde hüsn-i tesir edeceğine kâni olduğumdan, mumâileyhin hakkındaki iş bu istirhâmımın kabulünü niyâz ederim.” denilmektedir.

Bunun üzerine Sultan Reşâd tarafından, Makam-ı Meşihata İrade-i Seniyye gönderilir. Bu İrade-i Seniyye şöyledir: Zeynel Şeyhi Abdülhakim Efendi ile biraderi Seyyid Hacı Baba (Tâhâ Efendi) Şeyh'e, İzmir Pâye-i Mücerredi tevcih olunmuştur.⁶⁰⁹⁻⁶¹⁰

Van'dan İstanbul'a Gelişi

Hüseyin Vassaf Efendi, Seyyid Abdülhakim ARVASÎ'ye; İstanbul'a ne zaman geldiklerini sormuş. Van'dan yola çıkışıyla İstanbul'a varışına kadar Hicret safahatını detaylı olarak el yazılarıyla Hüseyin Vassaf Efendiye göndermiş, Hüseyin Vassaf Efendi bunu Sefinetu'l Evliya adlı eserinde yayımlamıştır. Özetle: Rusların işbirlikçisi Ermenilerle, özellikle Van dolayında giriştikleri katliamdan sonra Mayıs ayının ilk haftasında 150 kişilik bir grupla Güneydoğu istikametinden Yüksekova, Şemdinli üzerinde sıkıntılı ve meşakkatli bir yolculukla Haziran ayında Revandiz'e, oradan Erbil şehrine ulaşır. Savaş şartları içerisinde Musul'da kıtlık başlar, 150

⁶⁰⁸ Belge 2- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 23.05.2012-3162 nolu karar.

⁶⁰⁹ Belge 3- Şeyhu'l İslam Musa Kazım'ın, Abdülhakim Arvasi'nin Taltifi için Padişah Mehmed Reşad'a yazdığı tezkerenin kopyası.

⁶¹⁰ Belge 4- Seyyid Abdülhakim Arvasi ile kardeşi Seyyid Hacı Baba Şeyh'in (İzmir) Paye-i Mücerredi ile taltiflerini gösterir İrade-i Seniyyesi'nin kopyası.

kişiden 66 kişi ile 18 ay Musul'da kalır ve burada Zibar Kasabasında Müftülük ve Müderrislik görevini ifa eder. 1919'un başlarında, oradan ayrılarak Adana'ya, daha sonra 20 kişilik bir grupla Eskişehir'e gider, 1919'un mayıs ayında İstanbul'a gelir. İstanbul'da Evkaf nezareti tarafından Eyüp semtine yerleştirilir.

Seyyid Abdulhakim Arvasi'nin Bulunduğu Görevler

Abdulhakim Arvasi'nin yaptığı vazifelerle ilgili İbrahim BAZ'ın hazırladığı yüksek lisans tezinde özetle:

1- Başkale'de kendi kurduğu medresede 1914 yılına kadar (29 yıl) ders okutmuştur.

2- Sason Kazası Müftülük ve Müderrisliğine 11 Şubat 1916 tarihinde atanmış ancak bu görevi 6 Mart 1919'da son bulmuştur.

3- Zibar Kazası Müftülüğü'ne 19 Mart 1916 tarihinde tayin olmuş, bu göreve 23 Nisan 1916 tarihinde başlamış ve fiili olarak görevi 16 ay sürmüştür.

4- Daru'l-Hikmeti'l-Âliyye Süleymaniye Medresesi Müderrisliği'ne 5 Ağustos 1919 tarihinde atanmış⁶¹¹, bu görevi de 3 Mart 1924'de sona ermiştir. Tevhid-i Tedrisat kanunu ile müderrislik vazifesi sona erdikten sonra 1925-1926 ve 1926-1927 öğretim yıllarında Vefa Lisesi Din Dersi Muallimliği vazifesini ifa eden Seyyid Abdulhakim ARVASI'nin, Din Dersi Muallimliği, tahsisatının lağvı üzerine 1928 yılı Din dersi muallimliği vazifesi de son bulmuştur.

Nakşî Geleneğinin Bir Takibcisi Olan Seyyid Abdulhakim Arvasi

Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye ve Halidiyye'nin tavizsiz bir takipçisi ve bağlısı olan Abdulhakim Arvasi Müftülük, Müderrislik ve Mürşitlik vazifelerini de ifa etmiştir. Abdulhakim Arvasi Nakşibendiyye yoluna dair bir çok mektuplarla usul ve esasları ta'mim etmiştir. Aşağıda sunacağımız bir mektup suretinde bildirdiği üzere, Nakşilik tarikatı ile alakalı adabları, şartları, rükünleri izah etmiştir. Bu mektup Abdulhakim ARVASI'nin Nakşî geleneğinin bir takipçisi olduğu hususunda delil sadedindedir.

⁶¹¹ Belge 5- Abdulhakim Arvasi'nin Daru'l Hilafetu'l Aliyye Süleymaniye Medresesine Tasavvuf Dersi Müderrisliğine atandığına dair İrade-i Seniyye, Ceride-i İlmiyye sayı 48, sh.1484

Abdulkakim ARVASI'nin Nakşibendiye Adabına Dair Bir Mektup Sureti

Biliniz ki, sizin ve bütün insanların din ve dünya saadeti, gerçek Mevla olan Hakka ait “Zat” ismini zikrederek vaktini mamur etmekle meydana gelir.

Şu kadar ki, ya kamil bir mürşidden; yahut kamil mürşidin şariat ve tarikat ölçü ve edeblerine bağlı ve “bid’at – yenilik uydurmaları” icat etmekten sakınır, nisbetleri gerçek mezunlarından usulü ve şekli öğrenilmeksizin zikir ile uğraşılacak olursa, faidesi az ve belki hiç olur. Zira izinli zikir “mukarribin – Hakka yakınlar”ın işi, izinsiz zikir ise “ebrar – cennetlikler”in amelidir. **“Cennetliklerin iyilikleri Hakka yakınların kötülükleridir”** hükmü bunlar hakkındadır.

Sizin ara sıra zikirle uğraştığınızı fakat izin almamış olduğunuzu bildiğimden tafsilatiyle yazıyorum. Tekrar tekrar okuyup saklayınız:

“Zikr” kelimesi Arapçadır. Türkçe manası anmak, yani hatırlamak... Hatırlamak ise kalbin sıfatlarındandır. Lisanın onda payı yoktur.

Böyle olunca, bilinen zikir üç kısım olur:

1- Yalnız dille, yani kalb beraber değilken yapılanı ki, faidesi azdır.

“Azap, o kimselere ki, Allah’ın zikrini işittikçe kalblerine kasvet çöker.” Mealli ayet bu nevi zikir hakkındadır.

2- Yalnız kalbi (içten) zikir ki, lisanın onda haz ve yeri yoktur. İşte bizim yolumuz, Nakşilik tarikatına mahsus zikir budur.

“Rabbinizi gizli ve yalvarışlı anınız!.”

“Biliniz ki, ancak Allah’ın zikriyle kalb doyar.”

“Rabbinizi nefsinizde zikrediniz!.”

Zikrin yalvarış halinde ve gizli olmasındaki fazileti ve kalbleri tatmin etmesindeki hikmeti anlatan yukarıdaki ayet mealleri ve benzerleri, hesapsız hadisler ve eskilerin eserleriyle sabit tarz...

3- Lisan ve kalble birlikte olanı ki, Allah ehlinin büyükleri, yüksek derecelere erişlerinden sonra bu çeşit zikir ile meşgul olabilirler.

Bizim büyüklerimizin zikirleri, başlangıç olarak Alemin Fahrine bağlı bir keyfiyet ve Hicret gecesinde, Sevr mağarasında, Hazret-i Ebubekir’i düz üstü oturtmak ve gözlerini yumdurmak suretiyle talim buyurdıkları şekil...

Bu nevi zikir:

“Sadıklarla beraber olunuz!”...”Nefsini sabra erdir, o kullar içinde ki, her zaman Allah’a dua halindedirler!” Meallerindeki ayetler ve;

“Evliyanın zikrinden rahmet iner!” Hadisiyle senetlidir.

Maveraünnehir ve Buhara’da 12 asırlık Hanefi alimlerinin yola girişleri ve isteklilere yol gösterişleri sırasında bu nevi zikir kullanılmıştır.

Her gün, sabah veya akşam namazından sonra, yahut seçeceğiniz herhangi bir saatte, abdestli olarak, temiz bir yerde ve mümkün merteye tenha bir noktada oturursunuz. Kibleye döner ve en büyük bir edble gözlerinizi yumarsınız. Lisan ile de yirmibeş kere “estağfirullah” dersiniz ve her defasında manasını düşünerek söylersiniz.

Sonra; bir Fatiha ve üç İhlas okur ve Kainatın Efendisiyle, Şeyh Muhammed Bahaüddin “Şah-ı Nakşibend” ve Gavsi Azam Abdülkadir Geylani Hazretlerine hediye edersiniz. Ve onların ruhaniyetlerinden şu istirhamda bulunursunuz:

-Beni de yolunuz ve tarikatınız bağlılarından ve müridlerinden, hesabı görülmüşlerinden ve nisbeti yerine getirilmişlerinden sayınız!

İhlas suresini eklemeksizin yalnız bir Fatiha daha okur ve Alemin Fahriyle İmam-ı Rabbani – İkinci Bin yılın yenileyicisi Şeyh Ahmed-i Faruki Serhendi- ve Mevlana Halid-i Bağdadi Hazretlerine hediye eder, onların da ruhaniyetlerinden, keza sizi mahsup ve mensup kabul etmelerini rica edersiniz.

Daha sonra yine İhlas suresi ilave edilmeyerek bir Fatiha okunacak, sevabının misli, Allah Resulünden başlanarak Seyyid Abdullah ve Seyyid Taha Hazretlerine hediye edilecek... O’nu, tekrar bir Fatiha okuyup Alemin Fahrinden itibaren Seyyid Muhammed Salih ve Seyyid Fehim Hazretlerine göndermek ve yanı istirhamda bulunmak takip edecektir.

Nihayet, kısaca “Tefekkür-ü mevt” denilen, ölümü düşünmek ve bu düşünce ile hallenmek geliyor:

Kendinizi vakıa halinde ölü ve teneşir tahtası üzerinde, kefene sarılmış tasavvur edeceksiniz!. Tabuta konulmuş ve mezara gömülmüş...

Mezarda olduğunuz halde, mürşidi, piri, Allah ile aranızda vesile ve vasıta mevkiindeki zatı düşünecek, onu yanınızda ve karşınızda farz edecek ve onun yüce alnına, yani iki kaşı arasına gözlerinizi dikeceksiniz!

Keskin bir aşk iradesiyle,

“Vesileye yapışınız!” mealindeki ayete uyararak o zatın ulu simasına hayal haznenizde yer verecek, onu kalbinizde hayal yoluyla durduracaksınız! İşte “Rabıta” budur.

Nice ayet ve hadis ve eski din büyüklerinin eserleriyle ispatlıdır. Tarikatların hemen hepsinde ve hususiyle Nakşilik yolunda muteber ve mühim bir esastır.

“Rabıta”nın zaman bakımından en kısası bir saatin dörtte biridir. Daha az olursa tesiri de az olur.

Sabit olunmuştur ki, rabıtasız zikir erdirici değil, zikirsiz rabıta ise tek başına erdiricidir.

Rabıta her işte öncüdür. Hususiyle zikre çalışmada yardımcı ve ulaştırıcıdır. Allah’ın has halvet odası olan kalbi, nefsanî kirliliklerinden ve şeytani kıyafetlerden temizler. Sultan derecesinde üstün zikrin gelmesine istidat doğması için ona başvurulmuştur.

Rabıta üç kısımdır:

1-Pirin suretini (yüzünü) sadece hayalinde tasarlamak... bu kısım, zikrin başlangıcında lazımdır.

2-Pirin suretini kalbinde tasavvur etmek... Ve zikir esnasında bu sureti ihtiyarsızca zuhur ederse onu kalbinde durdurmak ve böylece zikre devam etmek...

3-Pirin kıyafet ve heyetine aynen bürünmek, kendini mürşid şeklinde görmek ve hayal etmek... Bu vaziyette meydanda olan sanki pirdir, kendisi değil... Bu kısım rabıta ibadetlere mahsustur. Mesela Kur’an dinlerken gözlerini yumar ve kendisini pirin vücut ve kıyafetinde görür. Olan, sanki pirdir, kendisi değil... Keza Kur’an ve “Delail” okurken, vaaz ve ders dinlerken, namaz kılarken kendisini mürşidin kıyafet ve heyetinde hayal eder. Namazda kıyam (ayakta duruş), kuud (oturuş) ve kıraat (Kur’an okuyuş) fiillerini yerine getiren, sanki pirdir, kendisi değil.

Bu tarzda namaz, zikir ve ibadetin halavet ve lezzeti başkadır.

İlahi huzura, o huzura layık bir vasıtayla girilir ve;

“Vesileye yapışınız!” mealindeki ayete uygun hareket edilir.

Rabıtanın ayrıca başka bir tecellisi vardır. Kendinizi daima pir ile beraber bulundurmuş ve sadıklarla beraber olmayı emreden ayete uymuş oluyorsunuz. Bu yolda amel eden salık çabuk terakki eder ve Allah’a yakınlığın yüksek derecelerine erer.

Bu son rabıta şekline “telebbüsi rabıta” ile şeyhinin kılık ve kıyafetine bürülü olarak kalbine yönelir. Kalb, sol memenin altında, iki parmak aşağıda, üçüncü parmağın yerinde bir et parçasına ilişik nurani bir kuvvet... Bu et parçası adeta yumurtaya benzer. Sivri başı

sol kaburga kemiğinin altında, kalın başı ise içeriye doğru girmiştir. Buna “kalb-i sanuberi” derler. “Sanuberi” kalb, hakiki kalbe hücre ve yuva gibidir.

Zikredici, vücudunu eziyet ve ağrıya bırakmaksızın, edeble, namazda oturur gibi, düz üstü çöker. Başını ve gövdesini azıcık kalb tarafına doğru meylettirir ve gözlerini yumar. Göz, kalbin delili ve kılavuzudur. Göz neyle meşgul olursa kalb de aynı şeyle meşgul olur. Bu yüzden “Zahiri hasse – dış duygu” aletlerinin faaliyetten kalması lazımdır. Vücudun hiçbir uzvu isteğiyle hareket etmeyecektir. Ondan sonra dudaklarını birbirine yapıştırır, dilini damağına iliştirir ve Celal kelimesini, hayal kanalıyla o nurlu kuvvet üzerinde yürütmeye koyulur. Yani, hayal lisaniyle, zevk, şevk, hürmet ve tazim duygularının son haddi içinde...

“Hiçbir şey ona misil değildir.” Mealli ayete uygun olarak, hiçbir şeye benzemeyen ve hiçbir şeyin kendisine benzemediği Zat adını, onun Celal ismi olan “Allah, Allah, Allah” diye söyler. O anda hiçbir sıfatını tasavvur etmez; hatta nasır ve mazur olduğunu da hayaline uğratmaz. Tesbihini alıp sağ elinin baş parmağı ile “Allah, Allah, Allah” diye çeker. Kalbine bir “hatar – ani olarak gelen yabancı his ve fikir” düşmemesi için de, kendisine münasip gelen şekilde, hızlı hızlı, yahut yavaş yavaş zikreder. Zikir, herhalde kalbin muhitinde olmak gerekir.

Zikrin günlük miktarı en aşağı beşbin olmalıdır. Fakat bu kadarı azdır. Ramazana mahsus olarak onbeş bin, Ramazan dışındaysa işiniz olduğu takdirde yedi bin, meşguliyetiniz yoksa yine onbeş bin olması evladır.

Zikrin bundan daha ziyade anlatılması imkan dışında... Zikrin keyfiyeti ancak çok yapılmakla anlaşılır.

Fariside demişlerdir ki:

“Zikri iyi yapmak, çok yapmakla olur.”

Yine Fariside demişlerdir:

“Can bedendeyken zikret! Kalbin temizliği zikriledir.”

Ve yine Fariside demişlerdir:

“Zikirden gayri herşey, can çıkarmaktan ibarettir!”

Gerçek odur ki, zikir ile kalb temizlenir, zikr ile ilahi muhabbet doğar, zikr ile ibadetin lezzeti duyulur. Zikr ile İslami akide kuvvetlenir. Zikr ile namaza zevk ve şevk duyularak girilir. Zikr ile Şer’i hükümler kolaylık kazanır. Zikr ile taklitçilikten vicdaniliğe geçilir.

“Allah’ı çok çok zikrediniz!” hükmü bu hale işaretler. Şunu bilmek lazımdır ki:

Yüce tarikate bağlanmak önce tövbe, sonra istihareyle olur. Mektubumun elinize geçişinde, eğer arzularsanız, şartlarını toplayıcı bir tövbe, yan:

-Yarabbi, bülüğa erişimden bu ana değin ettiğim günahlardan nedamet ettim, pişman oldum ve bundan böyle, inşallah günah işlememeye azmettim!

Demek icap eder. Günahların tafsiline, teker teker sayılmasına ihtiyaç yoktur. Zira tarikatımızda tövbe terdicidir, bir defada değildir. Tafsilini zamana bırakmışlardır. Tövbeden sonra alelade bir gusl abdesti almak lazımdır. Bu da sünnet olan gusüllerdendir. Onda sünnet dışında ve sünnetten fazla bir şey mevcut değildir.

Gusülden sonra bir gece istihare etmelidir. Bu da sünnettir. “İstihareye niyet ettim!” der ve iki rekat istihare namazına durursunuz. İlk rekatta sure eki olarak “Kafirun”, ikinci rekatta da “İhlas” suresini okursunuz. Peşinden anlatıldığı gibi, her gün zikre devam edersiniz!

Allah muvaffak buyursun!

Orada okunan “Hatm-i Hacegan” tamamı tamamına tarikatımız edebine uygunsuz sizde katılırsınız, değilse uzak kalırsınız!

Şüphe ettiğiniz, yani anlayamadığınız şeyler olursa bize yazarsınız, cevabını gönderirim.

Baki Tefvik Haktan...

İyi sonlar dilerim, biraderim.

Zilkade 1341 31 Mayıs 1339 (1923) Arvasizade Abdülhakim.⁶¹²

Günümüze Kadar Devam Eden Tesirleri

Abdülhakim ARVASÎ, yaşadığı dönemde farklı coğrafyalarda hayat sürmüş olmasına rağmen bulunduğu her yerde o bölgenin insanı gibi etkin rol üslenmiştir. Yaptığı ilmi ve tasavvufi faaliyetler onun günümüzde bile çokça duyulmasına ortam sağlamıştır. Doğduğu ve yaşadığı bölgede mensub olduğu ailesinin büyüklerinde olduğu gibi kendisi de insanları iyiliğe, hayra davet etmiş, bölgede Ehli Sünnet karşıtı fikirlerin yayılmasına mani olmaya çalışmıştır. Mezun olduğu Arvas medresesinin geleneğine son derece bağlı kalarak hizmetlerini sürdürmüştür. İslamiyet'in esasını teşkil eden İlim, Amel, İhlas konusunda ciddi gayret göstererek çevresine telkinde bulunmuş ve kendisi de büyük bir sadakatle örneklik göstermiştir. Doğu Anadolu bölgemizin coğrafi yönünden aşılması zor bir bölgede kurulan bölgemizde tarihi bakımından önemli bir yere sahip Arvas Medresesi

⁶¹² KISAKÜREK Necib Fazıl, Rabita-i Şerife, 7-13 sh.

mezunu olan Abdulhakim ARVASI'nin İstanbul'da Süleymaniye Medrese-i Mütahassisin'e Müderris olarak tayin edilmesi Arvas Medresesi geleneği ve hocası Hazreti Şeyh ve Allame Seyyid Fehim (D.1825 - V.1895) hakkında fikir sahibi olmak zor olmasa gerek.

ARVASI'nin taşıdığı ilmi değerinin tesirinin İstanbul'a yansması da büyük boyuttadır. Onun en değerli talebeleri ve bağlılarından Hüseyin Hilmi IŞIK Efendi ve Sultan-ı Şuârâ Necip Fazıl KISAKÜREK gibi büyük şahsiyetler onun manevi iksirinden istifade etmişlerdir. İstanbul'da yaşadığı yıllarda bir çok aydın üzerinde tesir bırakmıştır. KISAKÜREK'le birlikte ünlü Çağdaş Türk Ressamı ve öncülerinden olan ve aynı zamanda yazar ve siyasetçi Abidin DİNO (1913-1993) onun ilmi sohbetinden çok etkilenmiş ve Necip FAZIL'ın, nasıl buldun? Sorusuna; Abidin DİNO: - Müthiş!..

- Konuşurken söylediklerinin ilerisini belirten, bakarken baktığının ötesini işaret eden müthiş bir ermiş⁶¹³ şeklinde hayretini belirtmiştir.

Abdulhakim Arvasi zaman zaman kendisine dini hususlarda müracaat eden ve kendisinden ilmi izahatlar isteyen şahsiyetlerin suallerini, problemlerine mukni cevablar vermek suretiyle çözüme kavuşturmuştur. Diyanet İşleri Başkanlarından Ahmed Hamdi AKSEKİ (1887-1951)'nin kendisine 13 Temmuz 1934 tarihinde yazmış olduğu bir mektubunda;

“Hallülmüşkilat fadıl-ı şehri, üstad-ı hakim efendim hazretleri, ellerinizden hürmetle öper sıhhat ve afiyette daim olmanızı Cenab-ı Hak'dan niyaz ederim.” şeklinde hitap etmekte ve Muhiddin Arabi'nin Bakara süresinde İnnellezine keferu ayeti kerimesi ile alakalı Futahat-ı Mekkiye adlı tefsir kitabında geçen tefsirleri hakkında sorduğu soruda Abdulhakim Arvasi' geniş bir açıklama yaptıktan sonra kendisine şu tavsiyede bulunur:

.....
“İşte sualinize karşı acele imla edebildiğim bir sürü sözler bunlardır. Şeyh-i Ekber hazretlerinin nazarımda makamı pek büyüktür. Mevzubahs ayet-i kerimeyi de ehli cem'in haline işaret sezip, beyan etmek istemiştir. Bu gibi sözlerin sizin ve bizim halka tamim maksadıyla yazdığımız yazılarda neşr edilmesini hiçbir zaman tensib edenlerden değilim. Bunlar bir sınıf-ı mahsus için kıymetli olabilir de, umumu, korkduğunuz gibi, dalalete ve zındıklığa sevk edebilir. Binaenaleyh sizin fikrinizi tasvib etmekle beraber Şeyh- Ekber hazretleri hakkındaki hüsnü zannımın da

⁶¹³ KISAKÜREK Necip Fazıl, o ve ben sayfa 94 b.d.y. ist 2011

zerresini feda etmem. Baki selam afiyetde daim olunuz efendim.”⁶¹⁴

Abdülhakim Efendi İstanbul’da bulunduğu dönemlerde, ifa ettiği görevlerin yanı sıra Başta Bayezid Camisi olmak üzere bir çok camide uzun yıllar Tefsir, Ahlak, Peygamber Efendimizin Şemali ve İmam-ı Gazali’ye ait kitaplarından okur, sohbetlerini bunun üzerine şekillendirmiştir.

İstanbul’da bulunduğu süre içerisinde aralıksız olarak Kur’an-ı Kerim tefsirini Fatiha’dan Nas süresine kadar okuyarak hatm ettiklerini beyan etmiştir. Bu konuyu herkese nasib olmayacak bir durum olduğunu ifade ederek tefsir derslerini şöyle anlatmıştır. “Bakara suresinin sonuna kadar Ebu Suud tefsirinden, Kehf suresinin başına kadar ibaresi selis ve leziz olan Ni’metullah tefsirinden ondan sonrası da tefsirlerin en makbul ve müşkili olan Beydavi tefsirinden okutarak hitama erdirdiğini, bir sohbet esnasında bildirmiştir.”⁶¹⁵

Seyyit Abdülhakim’in İstanbul Camilerinde Vaaz ve Takrirleri

Tefsirlerin tacı olarak nitelendirdiği Hüseyin Vaizi Kaşikinin tefsirinden okuttuğunu ifade ederek, Üsküdar’da yeni camide öğleden sonra, Eyyüp’teki büyük camide her Cuma öğleden sonra, Beyoğlu Ağa Camii şerifinde her Cuma ikindiden sonra, Arap camii şerifinde birkaç ay, yeraltı camii şerifinde bir iki ay, Kasımpaşa camii şeriflerinde bir iki sene, Kadıköy, Bakırköy camilerinde birkaç sene tefsir derslerine devam etmiştir. Bayezid camiinde sırf kendisine mahsus kurulan kürsüde aralıksız Ramazan ayları ile her Pazar-Salı ve Perşembe günleri toplam yirmi seneye yakın Fatiha’dan Nas süresine kadar tefsiri hatm ettiğini ifade etmiştir.⁶¹⁶ Tefsir dersleri sırasında onu dinleyen bazı alimlerin kendisi için bu zat ‘‘Dilini kalbine takmış konuşuyor’’ şeklinde hayretlerini gizleyememişlerdir.

Necip Fazıl’ın Es-Seyyid Abdülhakim Arvasi’nin 2400 metre yüksekliğindeki sarp yayladan İstanbul üzerine inmiş, hakikatte, ışığı milyarlarca seneden gelen yıldızların tepesinde bir feza ve mana kartalı diye takdim edersem sanmayın ki, bir şey söyleyebilmiş olurum.⁶¹⁷ ifadesiyle onun kendisini etkilemesi için bundan daha güzel bir tasvir yapılamaz. Ve yine Üstat Necip Fazıl Abdülhakim Efendi için ‘‘ Ötelere açılan kapının önündeyiz. Ötelere açılan ve top yekün

⁶¹⁴ KUKU Süleyman, a.g.e., 2. Cilt sh.341

⁶¹⁵ KUKU Süleyman, a.g.e 2. Cilt sh 286.

⁶¹⁶ KUKU Süleyman, a.g.e 2. Cilt sh 286.

⁶¹⁷ KISAKÜREK Necip Fazıl, O ve Ben, B. D. Y., İst., 2013

kâinatın hesabını veren kapının 20. Asrın bekçisi ile 20. Asır nöbetçisi...⁶¹⁸ Ve yıllar sonra kendisi için Hücçetim; Senedim, dayanağım o... bütün fikirlerimin kontrol mührü... diyecektir. Çile ismini verdiği ve çok sevdiği şiirinde:

Ensemün örsünde bir demir balyoz;
Kapandım yatağa son çare diye,
Bir kanlı şafakta bana çil horoz,
Yepyeni bir dünya etti hediye,⁶¹⁹

Yine Üstat Necip Fazıl,

Bana yakan gözlerle bir kerecik baktınız,
Ruhuma büyük temel çivisini çaktınız⁶²⁰
Bir başka şiirinde ise Abdülhakim Efendi için;
Benim Efendim, Askerin oldum,
Emri yükledim, Başta tül bendim,
Dağlandım kalpten Okum sadakta,
Ve mühürlendim. Elde kemendim, Benim Efendim⁶²¹

1934 yılında Abdülhakim Arvasi ile tanışan Kısakürek vefatına kadar çeşitli dergiler, günlük makaleler, Anadolunun en ücra köşesine kadar giderek konferans ve sohbetleri ile gençliği bilinçlendirmek çabasına girmiştir. Bu çalışmaların da sonuç verdiğini müşahade etmekteyiz. Ayrıca çeşitli dönemlerde siyasi teşekküllerle irtibata geçmiş, kendi çizgisi ile bağdaşmayan hareketleri eleştirmiştir. Onun gücünden istifade etmek için yanlarına çekmek isteyen siyasi teşekküllere, ödün ve prim vermemiştir.

Yazdığı yazılar ve yaptığı konuşmalar ile bir devrin hayat anlayışını değiştirme çabası içerisinde olan Necip Fazıl, bu aksiyoner ruhunun, Abdülhakim Arvasi ile tanışması ile hedefi olan bir dava kurma çabası içine düşmüştür.⁶²² Hiçbir zaman ümidini yitirmeyen ve ye'se düşmeyen Üstat Necip Fazıl bir şiirinde;

Ektik ektik yeşerecek,
Çoğu gitti azı kaldı,
Vur kazmayı dağa Ferhat,
Çoğu gitti azı kaldı,

⁶¹⁸ N.F.K. a.g.e., sh.117

⁶¹⁹ N.F.K., Çile, B.D.Y., İst., Sh.77

⁶²⁰ N.F.K. a.g.e., sh.35

⁶²¹ N.F.K. a.g.e., sh.308

⁶²² GÖRDEBİL Osman, er-Riyadud Tasavvufiye isimli matbu eserinde hazırladığı Yük. Lis. Tezi, Konya, 1999

diyerek geleceğe yönelik gençliğe yön vermiş ve gençliği yönlendirmiştir. Üstat Necip Fazıl "Sur"da açtığı mukaddes gedikte duranların yürüyenleri göreceği müjdesini vermiş ve bu müjdesi gerçekleştirmiştir.

Vefatından sonra Abdulhakim Efendinin Bağlumda gömülmeyi arzu etmiş ölümünden bir yıl önce yazdığı bir şiirde;

Hayat bir zar içinde, hayatı örten bir zar,
Bana da hayat yeri, Bağlum köyünde mezar,⁶²³

vasiyetini tekrarlamış ise de yine kendisi "eğer bu tavsiyemin yerine getirilmesinde güçlük olursa Efendimin kabrinden bir avuç toprağı tabutumun üstüne koyun" demiştir.

Merhum üstat Eyüp Mezarlığında Maraşal Fevzi Çakmak kabrine yakın bir yerde defnedilmiştir.

XIX. Yüzyıl sonu ve XX. Yüzyıl başı edebiyatının en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen; Şair, Tiyatro Yazarı, Büyükelçi ve meslektaşları tarafından Şair-i Âzam ve Dahi-i Âzam olarak takdim edilen Abdulhak Hamid TARHAN (05.02.1851)- (12.04.1937). Abdulhakim Efendiyle görüşmeyi çok arzu ettiği halde görüşmemiş, Necip Fazıl KISAKÜREK bu olayı şöyle anlatır:

- Sizi bir otomobille karşısına kadar götürürüm...

- Bundan Efendi hazretlerine de bahsetmiştim ve şu cevabı almıştım: - " O bizden yaşça büyük, biz onun ayağına gideriz. Fakat olmadı, üstüne düşemedim. Efendimle Abdulhak Hamid'i karşılaştıramadım." şeklinde üzüntüsünü ifade etmiştir.

Abdulhakim Efendi'nin, yurt içinde olduğu gibi yurtdışında da sevenleri, bağlıları ve takdir edenleri olmuştur.

Fransız Elçisi ile aralarındaki konuşma şöyle gerçekleşmiştir;

"Bir defasında, Fransız sefirine Piyer Loti'yi ziyarete gelmişken, Efendi Hazretlerinin hâlimden bahsetmişler. O da Efendiyi görmek istemiş ve zaten yakın yerde olan Efendiye gelmiş. Efendi'nin cami yanında, demir parmaklıklar önünde çekilmiş sarıklı cübbeli resmi o günün hatırasıdır. Elçi, biz Almanya'yı dost bildik, fakat onlar bize harb açtı, Fransayı işgal ettiler sebebi nedir? diye sordu. Efendi: Fransızların başında Cumhur Reisi maaşlı memur hükmündedir. Kral ise memleketin sahibidir. Onun için aralarında çok fark vardır buyurunca, sefir, cevabı çok beğenmiş Efendi Hazretlerine, hayranlık duymuş ve kendisine göre; Feylesof ünvanı ile takdîr etmiştir."⁶²⁴

⁶²³ N.F.K., Çile, İst., Sh.308

⁶²⁴ Kuku Süleyman a.g.e., 1. C. Sh. 363

Pakistan'da Merkez-i Meclis-i Rıda adlı teşekkülün, onun hakkında gönderdiği manzum farsça methiyesinde Ebced hesabına göre Hicri olarak "Hurşidi Cihan Abdulhakim" cümlesiyle vefat tarihini düşmüştür.(1362)

Ayrıca Camilerde yapmış olduğu derslerler özel sohbetler ve vaazlarla birçok insanı etkilemiştir. Bunlar arasında dönemin üniversitelileri ve önde gelen aydınları da vardır. Bu kişiler yaşantılarını onun eliyle düzeltmiş, İslami heyecanlarını onun lisanıyla pekiştirmişlerdir. Hüseyin Hilmi IŞIK, Hattat Safi Efendi, Necip Fazıl KISAKÜREK gibi kişiler onun sohbetlerinde bulunmuş önemli kişilerdir.

Seyyid Abdulhakim İstanbul'a hicret ettikten sonra, burada çeşitli görevlerde bulunmuştur. Bir taraftan ilmi faaliyetlerle meşgul olurken, bir taraftan da mensubu olduğu Nakşibendiyye yolunun takipçisi olmuştur. Nakşibendiyye tarikatının önemli gördüğü Rabıta'nın ispatı hususunda değişik mektuplar yazdığı gibi, 1974 tarihinde merhum Üstad Necip Fazıl tarafından Osmanlıca'dan Türkçeye sadeleştirilen "Rabıta-i Şerife" adlı eseri yazarak rabitanın tasavvufi eğitimdeki önemini izah etmiştir. Mübtediler için Nakşibendiyye tarikatının adabını ihtiva etmektedir.

Ayrıca, er-Riyazatü't-tasavvufiyye Abdulhakim Arvasi'nin tasavvuf ve tasavvuf tarihi ile alakalı istilahları ihtiva eden bu kitap Medresetül Mutahhasisinde hocalık yaptığı sırada ders notları olarak kaleme almıştır. Bu eser yine Necip Fazıl KISAKÜREK tarafından "Tasavvuf Bahçeleri" adı ile 1983'te İstanbul'da neş edilmiştir.

5 Ağustos 1919 tarihinde, kendisi; Süleymaniye Medresesi Tasavvuf Tarihi Müderrisliği'ne, kardeşi Taha (Hacı Baba) ise; Fıkh-i Şafiî Müderrisliğine tayin edilmiştir. Bazı Akademisyenler O'nu Tasavvuf Tarihinin İlk Hocası olarak takdim etmişlerdir.

Ancak Prof. Dr. Mustafa AŞKAR, "Daha önce Abdulhakim Arvasi'nin (Ö. 1943) 5 ağustos 1919'da Süleymaniye Medresesi Tasavvuf Dersi Müderrisliği'ne getirildiği ve bu görevi 1924 yılına kadar sürdürdüğü bilinmektedir diye ifade ettikten sonra; Ancak söz konusu Cumhuriyet Dönemi olduğu için; M. Ali AYNÎ hakkında Tasavvuf Tarihi dersinin ilk hocası nitelemesi doğru olacaktır." demiştir.

Menemen Hadisesi

23 Aralık 1930'da vuku bulan menemen hadisesinde 66 yaşında iken, 22 Ocak 1931 tarihinde dönemin polisleri tarafından evi aranmış daha sonra tutuklanarak Menemen'e gönderilmiştir.

Abdülhakim Efendi Divan-ı Harb tarafından yürütülen mahkemesi başladığı zaman, Mahkeme Reisinin " Sen Şeyh misin?" sorusuna "Ben şeyh değilim ve o yüce mertebeye layık olmaktan uzağım; yok, eğer şeyhlik, devrimizde gördüklerimizin hali demekse, ona da tenezzül etmekten münezzehim" demiştir. Belki de dönemindeki sahte şeyhlere bir tepkinin ifadesi olan bu sözlerden sonra, suçsuz bulunarak 12 Şubat 1931 tarihinde beraat etmiştir. Daha sonra İstanbul'a dönerek tekrar vaizlik görevine devam etmiştir. 1943 yılının Eylül ayında tekrar evi basılmış ve karakola götürülmüş ve İzmir'e sürgün edilmiştir. O günlerde Büyük Doğu Dergisinin ilk sayısını çıkaran ve Şeyhine göstermek için yanına giden Necip Fazıl, o akşam efendisinin İstanbul'daki İpek Palas otelinde yatırıldığını ve ertesi gün İzmir'e gönderildiğinin haberini almıştır. Bu tutuklanmanın asıl nedeni ise; dönemin İstanbul'un Valisi olan Lütfi KIRDAR tarafından "gençler arasında İslamiyeti yayması ve şeriatı neşretmesi" sebebiyle Ankara'da tutuklanmasını talep etmesi olmuştur. İzmir'deki sorgulama sonucunda muhakeme edilmek üzere Heyet-i Vekile kararıyla Ankara'ya götürülür. İzmir'e götürülürken yolculuk esnasında çok fazla ızdıraba maruz bırakılır. Kendisi bu sıkıntılardan çok eziyet çeker ve hastalanır. Burada çok zayıf ve halsiz düşerek 27 Kasım 1943/ H.29 Zilkade 1362 tarihinde vefat eder. Bağlum mezarlığına defnedilir. Ankara ve çevresinde özellikle onu tanıyan ve duyanlar kabrini ziyaret etmektedirler.

Abdülhakim Arvasi ile Alakalı Yapılan Çalışmalar

Abdülhakim Arvasi ile ilgili başta Diyanet İslam Ansiklopedisi ve çeşitli ansiklopedilerde kendisi hakkında geniş malumat bulunmaktadır.

1996 yılında İbrahim BAZ tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi,

2011 yılında Osman GÖRDEBİL tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi,

2009 yılında Süleyman KUKU tarafından hazırlanan Damla yayınları arasında neşredilen iki cilt halinde "Son Halkalar ve Seyyid Abdulahkim Arvasinin Külliyyatı" bu külliyyatta Arvasinin matbu olmayan eserleri ile hayatın geniş yer vermiştir.

Hakikat Kitabevi tarafından basılarak değişik dillerde yayımlanan kitaplarda Abdülhakim Efendi hakkında geniş malumat bulunmaktadır.

Abdulkhakim Arvasi Hazretlerinin Hikmetli Sözllerinden Bir Kaçı

“İslam dini, Allahu Tealanın Cebrail ismindeki melek vasıtası ile sevgili Peygamberi Muhammed (aleyhisselama) gönderdiği, insanların dünyada ve ahirette rahat ve mesud olmalarını sağlayan usul ve kaidelerdir. Bütün üstünlükler, faydalı şeyler İslamiyet’in içindedir. Eski dinlerin görünür görünmez bütün iyiliklerini İslamiyet kendinde toplamıştır. Bütün saadetler, muvaffakiyetler ondadır.”

“Her Peygamber kendi zamanında, kendi mekanında, kendi kavminin hepsinden her bakımdan üstündür. Muhammed (aleyhisselama) ise her zamanda her memlekette, yani dünya yaratıldığı günden kıyamet kopuncaya kadar, gelmiş ve gelecek bütün varlıkların, her bakımdan en üstünüdür. Hiç kimse, hiçbir bakımdan O’nun üstünde değildir. Bu olamayacak bir şey değildir. Dilediğini yapan, her istediğini yaratan O’nu böyle yaratmıştır. Hiçbir insanın O’nu methedecek gücü yoktur. Hiç bir insanın O’nu tenkid edecek iktidarı yoktur.”

“İnsanı kaplayan sıkıntıların birinci sebebi, Hakk’a karşı şirk ve müşrikliktir. İlim ve fen ilerlediği halde, insanlığın ufuklarını sarmış olan fesad karanlığı hep şirkin, imansızlığın, vahdetsizliğin ve sevişmezliğin neticesidir. Beşeriyet ne kadar uğraşırsa uğraşsın, sevip sevilmedikçe ızdırap ve felaketten kurtulamaz. Hakk’ı tanımadıkça, Hakk’ı sevmedikçe, Hak Teala’yı hakim bilip, O’na kulluk etmedikçe insanlar birbirini sevemez. Hak’tan ve Hak yolundan başka her ne düşünülse, hepsi ayrılık ve perişanlık yoludur.”

“Astronomi, aritmetik ve geometri dine yardımcı bilgilerdir. Tecrübi fizikteki (tecrübe ve isbat edilenlere esasen uymayan) birkaç yanlış teori ve hipotezden başka hepsi dine uymakta, imanı kuvvetlendirmektedir.”

“Kapalı çarşıdan geçerken karşılarına tanıdıkları bir esnaf çıktı. Adam hal hatır faslından sonra; “Efendim dua edin de Allah’u Teala Ümmeti Muhammedi (aleyhisselam) kurtarsın” deyince o da cevaben: “Siz bana o ümmeti gösterin, ben de kurtulduğunu haber vereyim. Hani nerede o ümmet!” diye cevap verdi”

“Kur’an-ı Kerim şifadır. Fakat şifa, suyun geldiği boruya tabidir. Pis borudan şifa gelmez.”

“Din bilginleri, dünyada ve ahirette huzuru, saadeti kazandıran bilgilerdir.”

“Edep, hududa, sınırlara riayet etmek onu taşmamaktır. En büyük edep ise ilahi hududu muhafazadır, gözetmektir.”

“Allah-u Teala’ya inanan ve güvenen kimse neden mahrumdur. Allah’tan mahrum olan ise neye maliktir.”

Sonuç olarak; Abdulkhakim Arvasi gerek Van, gerekse o dönemlerde Osmanlı’ya bağı Musul vilayetinde ve gerekse İran’ın sunni bölgesinde yapmış olduğı hizmetler dönemin devlet ricalinin de dikkatini çekmiş ve bu çalışmalarından dolayı takdir edilmiştir. İstanbul’da ifa ettiğı hizmetlerle dönemin entelektüel kesimi üzerinde müessir olmuştur. Abdulkhakim Arvasi’nin bir model şahsiyet olduğı göz ardı edilmemelidir. Kendisinin de içinde bulunduğı Nakşi silsilede isimleri geçen büyük şahsiyetler incelendiğinde değışik ırk ve dil mensupları oldukları bariz bir biçimde görölmektedir. Bu büyük şahsiyetler çoklukta birliğı tesis etmişlerdir.

Kendisi ile alakalı akademik seviyede çalışmaların yapılmasının ve gençlik tarafından tanınmasının geleceğimiz açısından önem arz ettiğini ifade etmek istiyorum. Saygılarımla.

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
VAN KÜLTÜR VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No :23.05.2012 - 13
Karar Tarihi ve No :23.05.2012 - 162

Toplantı Yeri
VAN

Van İli, Başkale İlçesi, Tepebaşı Mahallesi, Mezarlık Mevkii, 179 ada, 3 nolu parselde bulunan Mülkiyeti Başkale Belediyesine ait Merkez Abdülhekim Efendi Camisi'nin tesciline ilişkin; Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 23.03.2012 tarih ve 60 sayılı yazısı ile Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 21.05.2012 tarih ve 181 sayılı uzman raporu okundu. Konuya ilişkin bilgi ve belgeler incelendi. Yapılan görüşmeler sonucunda;

Van İli, Başkale İlçesi, Tepebaşı Mahallesi, Mezarlık Mevkii, 179 ada, 3 nolu parselde bulunan Mülkiyeti Başkale Belediyesine ait Merkez Abdülhekim Efendi Camisi'nin tesciline ilişkin; bölgede günümüze ulaşmış yöresel mimari özelliklerini yansıtan tek örnek olması ve yörede saygın yeri olan Abdülhekim Efendi'nin (Arvası) manevi şahsiyetine münhasır olması nedeniyle, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6. Maddesindeki özellikleri taşımasından dolayı aynı Kanunun 7. Maddesi gereğince tescilinin uygun olduğuna, 2863 Sayılı Yasanın 18. Maddesi ile 05.11.1999 tarih ve 660 sayılı ilke kararı gereğince yapı grubunun II. Grup olarak belirlenmesine, Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon projelerinin ise Başkale Belediyesi tarafından hazırlanarak Kurulumuza sunulmasına karar verildi.

BAŞKAN
Prof. Dr.
Oktay BELLİ
(İmza)

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof. Dr.
Işık AKSULU
(İmza)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr.
Osman AYTEKİN
(İmza)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr.
Ayfer YAZGAN
(Bulunmadı)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr.
Gülşen BAŞ
(Bulunmadı)

ÜYE
Akif KURTULUŞ
(İmza)

ÜYE
Bircu GÜLMEN
(İmza)

TEM. ÜYE
Adulkadir ŞEKER
(Başkale Belediye Tem.)
(Karşı Oy)

Belge 2 (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Van Kültür Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulu 23.05.2012-3162 Nolu Karar)

محمد وحید الدین

تدلیہ ناظر اسبقی صریانی نژادہ محمد جمیل افندیگ متذمما حاضر اولدایق اولدایق
قاضیمسکرلکی پایہ جلیلی اعاده اولمشدر .
بوارادہ سنیهنک اجراسنه مشیخت مأموردور

فی ۷ ذی القعدة سنه ۱۳۳۷ و فی ۱۴ اغستوس سنه ۱۳۳۵

شیخ الاسلام
مصطفی صبری

محمد وحید الدین

دارالخلافه العلیه سلیمیه مدرسه سنده منحل اولان حدیث شریف درسی مدرسلکنه
درسامدن درملی ولدان فائق افندی وتصوف درسی مدرسلکنه حکاری علماسندن
عبدالحکیم افندی وتاریخ ادیان و دین اسلام درسی مدرسلکنه سخن مدرسه سی فلسفه
مدرسی برغمه لی محمد ذکی افندی وحکمت الهیه درس مدرسلکنه فلسفه اسلامیه
تاریخی مدرسی اسماعیل حق افندی به وفلسفه اسلامیه تاریخی درسی مدرسلکنه مدرسین
سابقه دن شمس الدین بک و فقه حنفی مدرسلکنه قضاة سابقه دن عمر عزیزی افندی وینه
فقه حنفی درسی مدرسلکنه درسامدن نوشهرلی خلیل وهی افندی و اصول فقه درسی
مدرسلکنه درسامدن پرزورینلی حسین نجم الدین افندی وینه اصول فقه درسی مدرسلکنه
درسامدن ارزنجانی ادریس وفا افندی و فقه شافعی درسی مدرسلکنه حکاری معون
اسبقی سین طه افندی وتاریخ فقه درسی مدرسلکنه بغداد نائب اسبقی علی وهی افندی
و خلاقیات درسی مدرسلکنه قضاة سابقه دن داغستان ضیاء الدین افندی تعیین اولمشدر .
بوارادہ سنیهنک اجراسنه مشیخت مأموردور .

۸ ذی القعدة ۱۳۳۷ ۵ اغستوس ۱۳۳۵

شیخ الاسلام
مصطفی صبری

Belge 5 - Abdulhakim ARVASI'nin Daru'l Hilâfetu'l Aliyye Süleymaniye Medresesine Tasavvuf Dersi Müderrisliğine Atandığına Dair İrade-i Seniyye, Ceride-i İlmiyye sayı 48 shf. 1484)